

סנהדרין צב

שווערד

1. ספר בניהו בן יהוידע על סנהדרין דף צא/ב

שם כל המונע הלכה מפי התלמיד. הא דלא אמר מתלמיד אלא אמר מפי התלמיד, ללמד אע"פ שלא מנע הלכה מן התלמיד אלא למד אותה לו, עם כל זה אם לא למדה לו באופן שתהיה שגורה בפיו, שיוכל התלמיד לחזור ולאומרה בפיו, גם כן נענש בכך ...

2. מהרש"א על סנהדרין דף צב/א

גמ' מנקבין אותו ככברה. כענין שאמרו בפרק אין מעמידין שהת"ח דומה לצלוחית של פלייטין אם הוא מריק תורתו לאחרים ריחו נודף ומוסיף חכמה ואם הוא מחזיק תורתו לעצמו ואינו רוצה ללמדה לאחרים אינו מוסיף חכמה ומאבד תורתו ע"ש. וז"ש לפי שזה מונע הלכה מפי תלמיד ללמדו הרי מנקבין אותו ככברה שנתרוקנה תורתו דרך הנקבים ומשתכחה הימנו ואמר אביי בד"מ שהתורה נמשלה למים כמו שהמים יוצאין דרך נקבי כלי זה הנקרא אוכלא כך התורה יוצאת ונתרוקנה מאיש הוזה ומשתכחה הימנו:

3. ספר בניהו בן יהוידע על סנהדרין דף צב/א

מנקבין אותו ככברה. הא דנקט ככברה, נ"ל בס"ד דהמלמד תורה לאחרים זוכה לברכה, יען כי כל משפיע נקרא זכר, ואמרו רז"ל זכר גימטריא ברכה, וזה המלמד שהוא משפיע שנקרא זכר זוכה לברכה, ועל כן זה המונע הלכה מפי התלמיד, אינו רוצה להיות זכר, נמצא אינו חפץ בברכה ותרחק ממנו, לכך נהפכים לו אותיות ברכה לאותיות כברה דהם שוים, לכך אמר מנקבין אתי ככברה. והנה מהרש"א ז"ל פירש ענין מנקבים, היינו ר"ל ששוכח תלמודו ע"ש, וצריך להבין ידמהו לכלי שיש בו נקב כמו משפך שקורין בערבי ריח"תי ולמה דימהו לכברה שיש בה נקבים רבים ונקבים קטנים. ונראה הכונה כי הוא יודע בודאי כמה וכמה הלכות ומיני לימוד והוא אינו שוכח הכל לגמרי, אלא שוכח מכל דבר ודבר מחציתו או שלישו, וזה יקשה עליו יותר, שזוכר מה היה בידו ואין מועיל כלום, שאם שוכח חציו של דבר או שלישו אינו יכול לדבר בו כלום, ולכן דימהו לכברה שיש בה נקבים הרבה ואינה נקובה נקב אחד גדול. ...

4. מהרש"א על סנהדרין דף צב/א

יחי ראובן כו'. ע"י פירש"י בחומש שלא יזכר כו' ר"ל שלא הוזכר זה בכל ברכת השבטים שיזכו לעוה"ב אלא בראובן לומר לך שלא יזכר לו מעשה בלהה לעוה"ב דאפי' למ"ד פרק במה בהמה דראובן חטא הרי עשה תשובה ועוד דאפילו בא על א"א אמרי' פרק הזהב יש לו חלק לעוה"ב:

5. תרגום אונקלוס על דברים פרק לג פסוק ו

יחי ראובן לחיי עלמא ומותא תנינא לא ימות ויקבלון בנוהי אחסנתהון במנינהון:

6. תרגום ירושלמי על דברים פרק לג פסוק ו

יחי ראובן בעלמא הדין ולא ימות במותא תנינא דבה מייתין רשיעיא לעלמא דאתי ויהוון עולימוי עם גוברין במנין:

7. קובץ המאור ו' תשס"ט עמ' קט

עשרה הרוגי מלכות ושבטי י-ה

הנה ישנן כמה מקורות שעשרה הרוגי המלכות היו גלגולי השבטים, ושהריגתם באה לכפר על חטא השבטים במכירת יוסף. ז"ל רבנו בחיי סו"פ מקץ (מד ז):

ועל דרך הקבלה מה שנחתמה פרשה זאת בפסוק עלו לשלום אל אביכם, זה רמז לעשרה הרוגי מלכות אשר עלו לשלום אל אביהם שבשמים אחר שנתלבנו ונצרפו מחטאו של יוסף, ע"כ....

ורבים עסקו לקשר התנאים הרוגי המלכות כ"א ושבט שלו.

ובענין זה ע"י בס' שערים המצויינים בהלכה (ע"ז יז ע"א) שמביא מדברי הרח"ו שאף שראובן לא רצה להסכים עם השבטים להרוג את יוסף מ"מ נענש במה שאמר השליכו אותו הבורה, ולכן בא בגלגול בר' אליעזר הגדול שנתפס למינות, אבל לא נהרג כהתנאים האחרים. ובזה מובן מה דכתיב יחי ראובן ואל ימות ומתרגם ואל ימית מותא תנינא. יחי ראובן לחיי עלמא ומותא תנינא לא ימות. וע"ע בסדר הדורות (ערך ר"א הגדול):

בלב אריה פרשת חקת, [ר"א הגדול] היה מגלגול ראובן, וניצל כשנתפס למינות הואיל שהיה צדיק במכירת יוסף. וזה סוד שאמרה לאה כי ר"א"ה ה' בעניי, ר"ת ר' 'אליעזר 'הגדול עכ"ל. מכוון לזה במ"ש בתש"ו הלכות קטנות, כחי וראשית אוני גימטריא זה רבי אליעזר בן הורקנוס ע"ה. וכחי וראשית אוני נאמר על ראובן וק"ל, ע"כ.

אלא שצ"ב שמאחר ולא השתתף ראובן במכירתו של יוסף, למה למעשה נהרגו עשרה תנאים, ועי' לקמן.

8. ספר תורת חיים על סנהדרין דף צב/א

גדולה דעה שניתנה בין שתי אותיות וכן מקדש וכו'. דשם בתחילה ושם בסוף רמז ששמו יחול עליהן מתחילה ועד סוף ואין השכינה מסתלקת מהן לעולם וכי האי גוונא אשכחן גבי יעקב שאמר והיה ה' לי לאלקים ופי' שם רש"י ז"ל שיחול שמו עלי מתחילה ועד סוף נראה דנפקא ליה נמי מדכתיב והיה ה' לי לאלקים אמאי הפסיק בין השמות דהוה ליה למיכתב והיה לי ה' לאלקים דהכי אורחיה דקרא כמ"ש כי היה לי הלוי לכהן ולא כתיב כי היה הלוי לי לכהן אלא לכך נתן את עצמו בין שתי אותיות שם בתחילה ושם בסוף לומר שיחול שמו עליו בתחילה ועד סוף:

9. ספר מסילת ישרים - פרק ב - בביאור מדת הזהירות

כי אחרי שיש לאדם דעה והשכל להציל את עצמו ולברוח מאבדון נשמתו, איך יתכן שירצה להעלים עיניו מהצלתו, אין לך פחיתות והוללות רע מזה ודאי. והעושה כן הנה הוא פחות מהבהמות ומהחיות אשר בטבעם לשמור את עצמם ועל כן יברחו וינוסו מכל מה שיראה להם היותו מזיק להם. וההולך בעולמו בלי התבוננות אם טובה דרכו או רעה, הנה הוא כסומא ההולך על שפת הנהר אשר סכנתו ודאי עצומה ורעתו קרובה מהצלתו. ...

כל השם ארחותיו בעולם הזה, זוכה ורואה בישועתו של הקדוש ברוך הוא. ופשוט הוא שאפילו אם יפקח האדם על עצמו, אין בכחו לינצל אלולי הקדוש ברוך הוא עוזרו, כי היצר הרע תקיף מאד, וכמאמר הכתוב (תהלים לז):
צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, ה' לא יעזבנו וגו'. אך אם האדם מפקח על עצמו, אז הקדוש ברוך הוא עוזרו וניצול מן היצר הרע, אבל אם אינו מפקח הוא על עצמו, ודאי שהקדוש ברוך הוא לא יפקח עליו. כי אם הוא אינו חס, מי יחוס עליו. והוא כענין מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות לג): כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו. והוא מה שאמרו (אבות ג): אם אין אני לי מי לי:

10. יד רמה על סנהדרין דף צב/א

אמר רבי אלעזר כל הנותן פת למי שאין לו דעה יסורין באין עליו שנאמר לחמך ישימו מזור תחתיד, מה טעם לפי שאין תבונה בו, כלומר שאין אתה נותנו למי שיש בו תבונה.

11. מרגליות הים

יא. ואר"א כל אדם שיש בו דיעה לכוף מתעשר. בגהש"ס
דיגמתו בכ"ב כ"ה ב שמתוך שמתחכם מתעשר, וז"ש בנדרים מ"א א
אין עני אלא בדיעה ובגה"ש שם דאלו היה לו דיעה לא היה נחשב
עני כיון דסופו להתעשר וכל העומד להעשות כעשוי דמי, ויעוין
ברמ"א יו"ד סי' רס"ה סע' י"א שכ' נוהגים שלא ליתן שני ילדים
לבעל ברית [= סנדק] אחד כדאמרינן גבי קטרת חדשים לקטורת,
ובבאור הגר"א שם אות מ"ו דבריו אין להם שחר כו' ולעולם לא
ראינו סנדק שמתעשר כו', וראה בהתם סופר או"ח סי. קנ"ח מש"כ
בוה. אמנם בס' מאור עינים לתרה"ק ר' נחום מטשרנובל פ' ראה פס'
עשר תעשר כ' עשר בשביל שתתעשר כו' שלא תטעה לומר כי כל
עיקר כוונת נתינת המעשר יהיה בשביל שתתעשר בפועל בגשמיות,
וזה אינו כנודע שאין לך פנויה גדולה מזו. ועוד שאנו רואים כמה
שנותנים מעשר ואינם מתעשרים בפועל להיות להם ממון הרבה כו'
אלא ע"י מצות מעשר תזכה למדת הסתפקות ואז תהיה נקרא עשיר
כמ"ס איזהו עשיר השמת בחלקו ולזה יכוון הנותן מעשר בשביל
שיתעשר בו עיי"ש.

12. מרגליות הים [יב]

אר"א כל אדם שאין בו דעה...ר"ל אם אחד מבקש מחבירו דבר וחבירו יבין שהמבוקש הוא לרעת המבקש שאין בו דעה להכיר כי הדבר הזה שמבקש אינו טוב בשבילו, אסור להמתבקש לומר כיון שהוא מבקש ממני אעשה בקשתו, אך אם שהוא מתחנן לעשות שאלתו, אל ירחם עליו להשלים בקשתו, ע' ס' חסידים סי' רל"ד מעשה באחד שחלה בא הרופא אמר לו אם תשתה מים תהיה בסכנה כו' אמר לבנו תן לי כוס כי צמא אני ואם לאו לא אמחול לך לא בעוה"ז ולא בעוה"ב, א"ל הקהל אל תהי חושש בדבריו ...

לכן טבעו בתפלה שימלא ה' משאלותינו במדה טובה ויקבל ברחמים וברצון את תפלותינו, היינו שקבלת התפלה והתמלאות משאלות לבנו תהיה ברחמים ובמידה טובה היינו אך מה שגלוי לפניו ית' שזהו לטוב לנו, ונכלל בדברי רבא בעירובין נ"ד א כתיב תאות לבו נתת לו וכתוב וארשת שפתיו בל מנעת סלה

13. ברכי יוסף אורח חיים סימן קטו

א. קבעו בברכת אתה חונן וכו'. לפי שאמרו רז"ל (ברכות לג א) כל מי שאין בו דעת אסור לרחם עליו, לכן קודם שאנו שואלים רחמים על צרכנו נבקשה מאלקינו יחננו דעת, ואחר זה נבקש רחמים על צרכינו, כי כיון שיש לנו דעת ירחמנו עושנו. הרב המקובל מהר"ר בנימין הכהן בספר אלון בכות דף ס"ד.

14. מהרש"א על סנהדרין דף צב/א

כל בית שאין דברי תורה כו'. איירי בבעל הבית שאינו ת"ח ואם אין דברי תורה נשמעים בביתו בלילה דאפשר ביום מתוך עסקיו של בעל הבית אי אפשר ללמוד בביתו אבל בלילה שבעל הבית פנוי מעסקיו ואין דברי תורה נשמעים בו א"נ דביום אפשר שלא נשמע דברי תורה מפני קול המולה של המון אבל אם בלילה שהקול נשמע ואין נשמע בו ד"ת ה"ז שרע בעיניו ללמוד תורה בביתו כדכתיב ירע שריד באהליו ועונשו שאש אוכלתו שהוא אש של גיהנם שאם היה נשמע בו דברי תורה שנקראת אש כמ"ש כה דברי כאש לא היה יכול אש של גיהנם לשלוט בו דאש של תורה הוא אשו של הקב"ה אש אוכלת אש ...

15. משנה ברורה סימן רלח

(א) בלימוד הלילה וכו' - כדאמרין לא איברי לילא [א] אלא לגירסא וכיון דלכך נברא הלילה ע"כ צריך לזוהר בה יותר ואיתא בגמרא כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום שנא' יומם יצוה ד' חסדו ובלילה שירה עמי ... הרוצה לזכות בכתרה של תורה יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפילו אחת מהן בשינה ואכילה ושתייה וכיו"ב וכו' ומה דכתב בכל לילותיו היינו דאפילו בקיץ בלילות הקצרים כגון בתמוז שאז נקבע הלילה העיקר לשינה כמו שכתבו התוספות אפ"ה צריך עכ"פ ללמוד מעט קודם השינה [אחרונים] ועיין לעיל בסימן א' במ"ב סק"ט:

16. ספר בניהו בן יהודע על סנהדרין דף צב/א

שם שאינו מהנה תלמידי חכמים מנכסיו אינו רואה סימן ברכה. נראה בס"ד הטעם כי יעקב ועשו חלקו העולמות, וכתבו המפרשים זוכים ישראל בעושר שהוא מותרות מכח עסק התורה המקיים העולם, מדין מציל מזוטו של ים ע"ש, ואם הוא עשיר ואינו עוסק בתורה במה יזכה, אם מהנה תלמידי חכמים חשיב כאלו עסק בתורה וזוכה בעושרו מן הדין, לכן רואה סימן ברכה, ואי לא לאו.

17. ספר תורת חיים על סנהדרין דף צב/א

כל שאינו מהנה ת"ח מנכסיו אינו רואה סימן ברכה לעולם: לפי שהמהנה ת"ח ומקרבו אליו ומארחו בביתו ברכה בביתו כדאיתא בפ' כיצד מברכין גבי הא דאמר רב שלש תכיפות הן קאמר אביי אף אנו נאמר תכף לת"ח ברכה שנא' ויברכני ה' בגלגלך איבעית אימא מהכא ויברך ה' את בית המצרי בגלגל יוסף לכך כל שאינו מהנה ת"ח מנכסיו אינו רואה סימן ברכה לעולם:

18. ספר באר שבע על סנהדרין דף צב/א

תנא דבי אליהו צדיקים שעתיד כו'. אל תטעה לחשוב שזה אליהו הוא אליהו הנביא התשבי, אלא הוא התנא הרשום בהקדמת זרעים להרמב"ם ז"ל אצל חוני המעגל סוף פרק ז', ובפרק מי שהיה (פסחים צד, א) תמצא תנא דבי אליהו רבי נתן אומר כל הישוב תחת כוכב אחד וכו':

• אולם עיין בפתח דבר---שחולק

19. שו"ת רדב"ז חלק ב סימן תתלט

שאלת ממני אודיעך דעתי במתים שעתיד הקב"ה להחיות אם ימותו פעם אחרת או לא לפי שראית בזה דעות חלוקות ורצית לדעת מה עמדי בזה.

תשובה גרסינן בפרק חלק תנא דבי אליהו צדיקים שעתיד הקב"ה להחיותן אינן חוזרין לעפרן שנאמר והיה כל הנשאר בציון והנותר בירושלם קדוש יאמר לו כל הכתוב לחיים בירושלם מה קדוש לעולם קיים אף הם לעולם קיימים. וא"ת אותם שנים שעתיד הקב"ה לחדש את עולמו שנאמר ונשגב ה' לבדו ביום ההוא צדיקים מה הם עושים הקב"ה עושה להם כנפים ושטין על פני המים דכתיב על כן לא נירא בהמיר ארץ ובמוט הרים בלב ימים ושמא תאמר יש להם צער ת"ל וקווי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ירוצו ולא יגעו ילכו ולא ייעפו ונילף ממתים שהחיה יחזקאל הע"ה סבר לה כמד"א באמת משל היה דתניא וכו' **המבואר מזה המאמר הוא שאותם הצדיקים שעתיד הקב"ה להחיות אינם מתים כלל אלא יחיו חיים ארוכים בגוף ונפש וישתמשו בחושיהם לעבודת יוצרם ובאלף הז' יזדקק גופם ובשרם כענין שהיה באליהו וחנוך או קרוב לזה עד שיוכלו לשוב על פני המים בלי עיפות ויגיעה ונהגים מזיו השכינה בלי מאכל ומשתה כענין משה ואליהו וכינה את המעלה הזאת בכינוי כנפים להשמיע את האזן כי אין בכל בעלי התנועה קל כבעלי הכנפים וזו תכלית מעלת הצדיקים ועובדי ה' והטוב הצפון להם אשר עין לא ראתה זולתו יתברך יעשה למחכה לו. וא"ת כי מלשון רש"י ז"ל משמע שהם מתים אלא שאין הבשר חוזר לעפר וכן משמע ממה שפי' בכל הסוגיא שכתב שוב אין חוזרין לעפרן בין לימות המשיח בין לעולם הבא. אלא הבשר מתקיים עליהם עד שישוּבו ויחיו לעתיד לבוא ואותן שנים שעתיד הקב"ה לחדש את עולמו ויהיה עולם זה חרב אלף שנים אותן צדיקים היכן הם הואיל ואינם נקברים בארץ וכו' ונילף ממתים שהחיה יחזקאל שחזרו ומתו כך צדיקים שעתידין להחיות יחזרו לעפרן כך שמעתי עכ"ל. מכל הני משמע שימותו אלא שיהיה בשרם קיים ולא יחזור להיות עפר כאשר בתחלה. וקשה עלי לקבל דבר זה חזקא כיון שהם צדיקים וזכו למעלה זו למה ימותו פעם אחרת מה עשו וכ"ת לפי שכל מורכב נפסד ה"מ בזמן הזה מפני זוהמת הנחש אבל אחר התחייה שכבר כלה זוהמת הנחש כתיב בלע המות לנצח וגו' א"נ כיון שאתה צריך להודות בנס התחייה מודה ג"כ שתהיה תחייה לעד שכן היתה כוונתו ית' בתחלת היצירה כאשר נראה מפשט הכתובים. ותו קשה דק"ל דאין הקב"ה משנה הטבעים אלא לצורך ומה צורך יש בעמידת הגוף בלא נשמה ולא יחזור לעפרן. ותו דהא איכא משום קבור תקברנו ביום ההוא וכ"ת דקוברים אותם אלא שאינם חוזרין להיות עפר הא ליתא חזקא דהוא ז"ל כתב הואיל ואינם נקברים בארץ. ותו דמה צורך יש בנס זה וכדכתיבנא ותו קשה דאין זה כבוד לגוף הצדיק שהוא כלי שנשתמש בו קדש שיהיה מוטל כאבן דומם. ותו כיון דקב"ה עביד להו כנפים ושטין על פני המים משמע דאית בהו נשמה וליכא למימר דנפשא דחיותא בעלמא מידי דהוה אדגים שבים דשטו על אפי מיא דהא כיון דצדיקים הם הנשמה והרוח והנפש שלהם קשורות ואדוקות זו בזו ולא יתפרדו וכן למדו מקרא דכתיב והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים וגו' ולא כתיב נשמת אדוני. ותו כיון שהם צריכים לחיות לשוב למה תנטל נשמתן מהם. ותו דמאי פריך ונילף ממתי יחזקאל שמתו הני נמי מתו לפי שטה זו וכ"ת דהכי פריך כי היכי דהתם חזרו לעפרן הני נמי יחזרו לעפרן א"כ לא היה לו לרש"י ז"ל להזכיר מיתה אלא כך היה לו לכתוב ונילף ממתים שהחיה יחזקאל שחזרו לעפרן. **ותו כי אני קבלתי מהחכמים הראשונים נ"נ דתרי תחיות נינהו חזקא סמוך לביאת המשיח לצדיקים אשר מתו בגלות וסבלו הצרות ולא ראו בטובתן של ישראל כדי שיראו בטובה ההיא ויזכו לראות בית המקדש בתיקונו ומקריבין עליו עולות. והתחייה השנית לסוף ימות המשיח סמוך לאלף השביעי ועליהם כתיב ורבים מישני אדמת עפר יקוצו וגו' וכן כתב הריטב"א ז"ל בשם רבותיו וכן העלתי בתשובה אחרת והשתא כי היכי דבתחייה השנייה אשר עתידין ליכנס מיד לעולם שכולו טוב וכולו ארוך יחיו ולא ימותו כדי שיזוכו בגוף ונפש כפי משל הסומא והחיגר דליכא למימר לעמוד בדין לבד דא"כ לא יתקיים המשל יפה כך בני התחייה הראשונה יחיו ולא ימותו דאין חילוק בין שתי התחיות אלא מכל הני טעמי משמע שהצדיקים שעתידים לחיות לא ימותו עוד כאשר נראה מפשט המאמר. וכ"ת א"כ מי נתן גופות בעולם שכלו טוב קושיא זו הקשה תנא דבי אליהו ותירץ דקב"ה עביד להו כנפים כלומר יזדכך הגוף עד שישוב כמלאכי השרת בעלי כנפים והם מקבלים תגמול צדקתם בגוף ונפש. ואם תקשה עלי קרא דכתיב כי הנער בן ק' שנה ימות משמע דאיכא מיתה. י"ל דהנך קראי ודכוותיהו איירי בנולדים אחר ביאת המשיח ובאותם שראו ביאת המשיח שיחיו חיים ארוכים לסוף יטעמו טעם מיתה וכן כתב הרמב"ם ז"ל כי מלך המשיח ימות וימלוך בנו אחריו. **אבל הצדיקים שכבר טעמו טעם מיתה וחיו בשביל צדקתם לא ימותו עוד.** א"נ דהנך קראי באומות העולם והכי משני בחלק. ולכן אני אומר כי לא היתה כוונת רש"י ז"ל למה שנראה מפשט לשונו ומה הבשר מתקיים עליהם עד שישובו ויחיו לעתיד לבא אין הכוונה שימותו אלא שיתקיים הבשר עליהם זמן מרובה שלא כטבעו של עולם שכחותיו של אדם כלים ואובדים וימות באפיסת הכחות והכי דייק לישנא דעליהם דאם כבר מתו מאי עליהם הכי ה"ל למימר והבשר מתקיים. ומה שכתב עד שישובו ויחיו לעתיד לבא ה"פ עד שישובו לחיות חיי העולם הארוך והטוב כאלו הם חיים חדשים בערך הראשונים. ומה שכתב הואיל ואינם נקברים בארץ אין הכוונה שמתו ולא נקברו אלא ה"פ הואיל ולא מתו ונקברו בארץ דבשלמא שאר בני אדם כיון שמתו ונקברו הרי הם בטוחים אבל הצדיקים הללו כיון דלא מתו ונקברו היכן הם אותם אלף שנה. תדע שכך הוא דאי מיתו וגופן קיים מאי פריך היכן הם והלא איפשר שיהיו מוטלין על פני הארץ שהרי שיתא אלפי הוי עלמא וחד חריב אמרו ולא שיחזור העולם לתהו ובהו אלא שיהיה חרב מאין כל חי ולהכי פריך שפיר כיון שהוא חרב מאין אדם ובהמה וכל עוף השמים נדדו הלכו הנך צדיקי היכן הם.****

שוב ראיתי שכתב אחד מהגדולים שמו רבינו מנחם ז"ל עלה דהא דאמר שמואל מתים שהחיה יחזקאל אלו בני אדם שכפרו בתחיית המתים שנאמר אבדה תקותינו נגזרנו לנו וכתב רש"י ז"ל ועכשיו ידעו שאני מחיה מתים וסימן זה לכל ישראל שגם הם

עתידיים לחיות ולא מן הדין חיו דהא אמרן הכופר בתחיית המתים אין לו חלק לע"הב אלא משום סימן חיו עכ"ל רש"י ז"ל. וכתב עלה החכם הנזכר ולי אני מנחם כך נראה והוא עיקר כי לסימן בלבד חיו והם לא היו ראויים לכך כי הדברים מוכיחים ממה שחזרו לעפרן שאלו זכו לתחייה מחמת עצמן לא היו מתים פעם שנית כמו המתים שעתידין לחיות לימות המשיח מפני זכותם שהם צדיקים גמורים והאמינו בתחיית המתים שלא יחזרו עוד לעפרן כמפורש למעלה ע"כ. וא"ת כי פריך תלמודא ונילף ממתו יחזקאל אמאי לא משני שאני מתי יחזקאל כי לסימן בעלמא חיו ולא מפני זכותם ולפיכך מתו וחזרו לעפרן ודחיק לאוקומא כר' יהודה דאמר באמת משל היה. וי"ל דא"נ דמצי לתרוצי הכי אלא דניחא ליה לאוקומי תנא דבי אליהו כר' יהודה דתנא הוא ולא כשמואל.

כללות הדברים כי אמונתי שהמתים של התחייה הראשונה והצדיקים של השנויה /השניה/ לא ימותו כלל אלא יכנסו לאלף הז' בגוף ונפש וקרא מסייעני אלה לחיי עולם וגו' ואותם שיזכו לימות המשיח ואותם שנולדו בימות המשיח יחיו חיים ארוכים ויטעמו טעם מיתה. ועולא דמשני כאן בישראל כאן באומות העולם לרווחא דמלתא משני הכי דקרא אחרינא כתיב כי כימי העץ ימי עמי ומעשה ידיהם יבלו בחורי ומשמע דימי עם קדש נמי יש להם סוף כימי העץ וכולם יעמדו ליום הדין והוא יתן חלקנו עם הצדיקים ויראנו מתורתו נפלאות אמן. הנלע"ד כתבתי.

20. ספר מרגליות הים

ט. אמר רב אלו בני אפרים שמנו לקין ומעו בו. ע' תרגום יונתן ב"ע ר"פ בשלח והוה כד פטר פרעה ית עמא ולא דברינן ה' אורח ארעא פלישתאי ארום אמר ה' דילמא יתהוון עמא במיחמיהון אחוהון דמיתן בקרבא מאתן אלפין גבורין בני חילא משבטא דאפרים מאחדין בתריסין ורומחין ומאני זימנין ונחתו לגת למיבוז גיתי פלשתאי ובגין דעברו על גזירת מימרא דה' ונפקו ממצרים תלתין שנין קדם קיצא איתמסרו בידא דפלישתאי וקטלונן. הינון הוה גרמא יבשתא דאחי יתהוון מימרא דה' על ידא דיחזקאל נביא בבקעת דורא כו', וע' מכילתא וילקוט שם ובדברי הימים א' רמז ע"ז ובפדר"א פכ"ח. וע' בב"מ ע' ע"ב תוד"ה תשיך מה שהביא מת"י ונדפס בס"ס שמות הוצאות אמסטרדם, ובתרגום דה"י ז' כ"א. ולפ"ז היו מבני אפרים יותר משליש מספר כל בני השבטים יחד כשיצאו שהיו ס' ריבוי, ויתכן שזהו לאשר משאר השבטים מתו הרבה בשלשת ימי אפילה כמ"ש עה"פ וחמשים עלו בני ישראל גו' אבל בני אפרים הם שאפו לגאולה ואם כי טעו היו הראשונים לתחיה, וע' זהר נח ע"ה א

21. בפסחים (ג):

ההוא ארמאה דהוה סליק ואכיל פסחים בירושלים אמר כתיב כל בן נכר לא יאכל בו כל ערל לא יאכל בו ואנא הא קאכילנא משופרי שופרי אמרי ליה רבי יהודה בן בתירא מי קא ספו לך מאליה אמר ליה לא כי סלקת להתם אימא להו ספי מאליה כי סליק אמר להו מאליה ספו לי אמרו ליה מאן אמר לך הכי אמר להו רבי יהודה בן בתירא אמרו מאי האי דקמן בדקו בתריה ואשכחוהו דארמאה הוא וקטלוהו. שלחו ליה לרבי יהודה בן בתירא שלם לך ר' יהודה בן בתירא דאת בנציבין ומצודתך פרוסה בירושלים.

22. תוס' (שם ד"ה האליה)

ורבי יהודה בן בתירא שלא עלה לרגל י"ל שלא היה לו קרקע

23. קובץ המאור ד' תשס"ט ע' נט

עיין בדברי אליהו להגר"א (הוספות עמ' קצב) שהקשה על דברי התוס' שכתבו שריב"ב לא עלה לרגל משום שאין לו קרקע, הלוא התוס' עצמם (ב"ב מד: ד"ה דלא) כתבו שאין לך אדם שאין לו קרקע ד' אמות בארץ ישראל. א"כ גם לריב"ב היה לו קרקע בא"י ואיך פטור מעליה לרגל. ותירץ שריב"ב (סנהדרין צב.) אמר שהוא היה מבני בניהם של המתים שהחיו יחזקאל מבני אפרים שמהרו את הקץ ויצאו ממצרים קודם יציאת מצרים. "וזאת ידוע שלא נטלו חלק בארץ רק אלו שיצאו ממצרים בזמן שיצאו כלם בימי מרע"ה, וא"כ ריב"ב שהוא היה מבני בניהם של בני אפרים לא היה לו חלק בארץ." ולכן ניחא דברי

התוס' שכתבו שריב"ב היה פטור לפי שלא היה לו קרקע משום שלא ירש ד' אמות בתוך ארץ ישראל כשאר בני ישראל. ולפ"ז אדם בעלמא שאינו מבני אפרים אלו, חייב בעליה לרגל משום שיש לו קרקע ד' אמות בארץ ישראל.

24. ספר תורת חיים על סנהדרין דף צב/ב

הקבייה עושה להן כנפים כנשרים שנאמר יעלו אבר כנשרים... ועוד כנשרים כיונים מיבעי ליה דניחא טפי דכנסת ישראל נמשלה ליונה... ונראה דנשר דהך קרא עוף הוא ששמו חול שלא אכל מן העץ והוא חי לעולם שמתחדש עצמו וחוזר ומגדל אבר כל אלף שנה... כנשרים פ' כנפי נשר ששמו חול שאחר שתש כחן חוזרין ומתחדשין כל אלף שנה כך כנפי הצדיקים יחליפו ויתחדשו כח בכל עת תמיד ולא יגעו ולא יעפו ולא יצטרכו לנוח...

25. מהרש"א על סנהדרין דף צב/ב

מהכא משמע שהמלאך הבין שירה זו של נבוכדנצר שהיא בלשון ארמי ודאמרינן בעלמא שהמלאכים אינן מבינין בלשון ארמי שע"כ אומרים קדיש בלשון ארמי י"ל היינו המלאכים המקטרגין לישראל אבל המלמדים זכות לישראל כי הכא ודאי מבינים בכל לשון וק"ל:

26. מהרש"א על סנהדרין דף צב/ב

לא ישנה עצמו מן הרבנות כו'. ע"י הטעם בפירוש רש"י **ועוד נראה הטעם בזה שלא יראה האדם עצמו מצטער ומתאבל על דין שמים אבל יקבלו באהבה ובשמחה דרך כבוד:**

27. יד רמה על סנהדרין דף צב/ב

תנא דבי ר' אליעזר בן יעקב אפ"י בשעת הסכנה אל ימנע אדם עצמו מלכבד את עצמו במלבושין נאין שהיה נוהג בהן קודם לכן בשעת הרבנות, **כדי שלא יתבזה בעיני שונאיו ויראה מבוהל ומפוזר**, שהרי חנניא מישאל ועזריה לא שינו בגדי תפארתם בשעת הסכנה, דכתיב כפיתו בסרבליהון כו', אבל להתנהג ברבנות לכתחילה לא, וכי תימא חנניה מישאל ועזריה מעיקרא למה להו, איבעי תימא כדי שיהו קרובין למלכות וישתדלו בהצללת נפשות, ואי בעי תימא כי אמרינן דרבנות [לאו] מעליותא למעבד שיררותא אציבורא, אבל אאומות העולם היכא דאפשר שפיר דמי, וחנניה מישאל ועזריה אאומות העולם עבוד:

28. דף על הדף סנהדרין דף צב עמוד א

בגמ': גדולה דעה שניתנה בין שתי אותיות כו' גדולה נקמה שנתנה בין שתי אותיות כו'.

החתם סופר (דרשות ח"א קע"ב ע"ג) מבאר דשני דברים אלו היינו הך, שגדר הנקמה שיעשו ישראל בגוים, לא יהיה בחרב ובחנית, אלא כאשר מלאה הארץ דעה, ואז הגדיל ד' לעשות עמנו, ממילא יתלשו הגוים שערם ויספקו כף אל כף, ויאמרו מה זאת עשינו להניע ולהפריע ישראל כל שנים אלו מלעבוד את ד', **נמצא שהדעה והנקמה היינו הך.**

ועד"ז יש לפרש הפסוק "ישמחו השמים ותגל הארץ ויאמרו בגוים ה' מלך" בלשון עבר, שבעת אשר תתגלה מלכות ד' ית', אז יתברר להגוים למפרע - אשר ד' מלך מאז ומקדם.

29. דף על הדף סנהדרין דף צב עמוד א

בגמ': וא"ר אליעזר כל אדם שאין בו דעה אסור לרחם עליו שנאמר כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו וכו'.

אמר ע"ז בעל חידושי הרי"מ, כמה גדולה מעתה הרחמנות על איש זה שהתורה עצמה אוסרת לרחם עליו... אבל במה אפשר לרחם עליו כאשר אסור הדבר? העצה היעוצה היא ללמדו דעת למען יהא מותר לרחם עליו... (מענינה של תורה שמות בהפטרות פ' שמות).

והנה מקשים העולם, דאדרבה, מאחר ואין בו דעה החיוב לגמול עמו חסד גדול אף יותר, וכדמשמע מדברי הרמב"ם בפ"א מהל' דעות ה"ו דדורש מקרא דוהלכת בדרכיו כדרשת הספרי בפ' עקב (י"א כ"ב, וכ"כ רש"י שם) להתדבק במדותיו של הקב"ה מה הוא רחום וכו', וכ"ה בשבת דף קלג ב, ובסוטה דף יד א, זאת ועוד, שהרי כידוע אפילו על בהמות וחיות מצוה לרחם, כמש"כ ורחמיו על כל מעשיו.

ובספר "ברכת פרץ" למרן הסטייפלער זצ"ל בפרשת בשלה בפיסקה השניה ביאר כל הענין הזה בהרחבה, **וכתב דבדאי מי שאין בו דעה כלל לא לטובה ולא לרעה כגון ילד וכיוצ"ב, מצוה גדולה להטיב עמו ולרחם עליו בכל מה שהוא צריך,**

אבל כאן מדובר במי שאין בו רגש להכיר טובה למטיבים עמו, אלא בועט בגאווה ובוז על המרחמים עליו ומביט עליהם כעל נחות דרגא הנכנעים לפני מעלתו, ותחת להכיר ביקרת לבבם ובמעלת נדיבותם, הוא חושב בדמיונו שכ"ז הוא חולשה מצד מרחמיו שהם כמוכרחים להטיב עמו וכי לכבוד הוא להם להיות בתומכיו וכו'.

וכותב שם מרן הגר"י קניבסקי זצ"ל שהתוצאות מהרחמנות על שכונה הם רעות ורבות. (א) שמחזקים את גאותו שיתגאה בלבו על מטיביו. (ב) שהלה אינו מכיר טובה, וזה מדה רעה. (ג) שבכדי להראות שאיננו נכנע להכיר טובה, הוא אדרבה משלם רעה תחת טובה, ומעמיד פנים כאילו הוא נפגע מהם וכו'. (ד) שבהתנהגות כזו הוא מעורר קפידא גדולה אצל מטביו, ובאים עי"ז לידי שנאה, ועי"ש עוד בדבריו המאלפים בזה מדוע אסרו לרחם עליו.

והנה המהרש"א בברכות (לג א) כתב וז"ל: "דבודאי שיש לרחם על כל מעשיו שלא בטלו צורתן כפי הבריאה, אבל האדם כיון שנברא בדעתו ובשכלו, אם אין לו דעת הרי הוא מאבד צורתו" וכו'.

ובמסכת חולין (קלג. לפי גירסת ה"עין יעקב") א"ר חמא בר חנינא, כל העושה טובה למי שאינו יודע, כאילו זורק אבן למרקוליס. וע"פ מה שהבאנו מדברי ה"ברכת פרץ" הדברים מובנים היטב, דאם עושה רעה אם אחד שאינו מכיר בטובה הרי הוא עושה עמו רעה, שמביאו לגאווה וכדו', וזה כמו שזרק אבן על מרקוליס כדי לבזות הע"ז, ולא שם על לבו שלא רק שאין בזה מצוה, אלא אף עבירה בידו מאחר ועבודתה בכך.

30. דף על הדף סנהדרין דף צב עמוד ב

בגמ': א"ר יצחק יוצק זהב רותח לתוך פיו של אותו רשע שאלמלא בא מלאך וסטרו על פיו ביקש לגנות כל שירות ותשבחות שאמר דוד בספר תהלים.

[1] האדמו"ר מהר"ש מבעלזא ז"ל ביאר גמרא זו דכשבא נבוכדנצר לשורר ולגנות שירות ותשבחות של דוד המלך. בא מלאך וסטרו על פיו, פה בגימטריא מילה, כלומר כיון שנבוכדנצר ה' ערל וטמא, איזה חן יכול להעלות בשירות ותשבחות שלו.

הרב החסיד ר' ליפמן מרדומסק חתנו של הגאון הקדוש ר' שלמה מרדומסק בעל "תפארת שלמה" הגיע לרבו הקדוש מקוצק. שאלו הרבי אם יודע הוא איזה דברי תורה מחמיו, השיב החסיד, [2] חותני הצדיק אמר באהרן הכהן כתוב "וידום אהרן" וזוהי מדרגה גדולה, אבל דוד המלך עליו השלום אמר "למען יזמרך כבוד ולא ידום" (תהלים ל, יג), שאפילו בעת צרה, עוד היה מנגן ומזמר, כששמע הרבי דבר זה הפליגו מאוד ואמר כי היטיב אשר דיבר.

הוסיף הרבי מקוצק ואמר, לפי זה מובן הפירוש בדברי הגמרא "אמר רבי יצחק יוצק זהב רותח לתוך פיו של אותו רשע (נבוכדנצר) שאלמלא בא מלאך וסטרו על פיו, ביקש לגנות כל שירות ותשבחות שאמר דוד בספר תהלים", אין הכוונה לומר שסירבו לשמוע את שירת נבוכדנצר, אלא כונת חז"ל היא, שאמרו לו אתה מבקש לומר שירה בעוד כתרך על ראשך, בזמן שדוד המלך אמר שירה בהיותו נרדף על חייו, ומתוך סכנות נפש היה משורר. ברצוני לשמוע כיצד אתה אומר שירה לאחר שסטרו על לחיך, "בא גבריא אל וסטרו על פיו", ספוג סטירה ועכשיו אמור שירה. (שארית מנחם).